

О. А. Ільченко

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філології, перекладу та стратегічних комунікацій
Національної академії Національної гвардії України

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В ОСВІТНЬО-НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Статтю присвячено виявленню фактів і визначенню причин порушення академічної доброчесності в освітньо-науковому просторі вищої школи з подальшою метою намітити шляхи профілактики й усунення таких недотримань.

Актуальність теми академічної доброчесності в освітньо-науковому просторі вищої школи зумовлена необхідністю вживання дієвих профілактичних заходів з метою дотримання Закону України «Про освіту», «Про вищу освіту»; підтримки репутаційного іміджу закладу вищої освіти.

Результати цього дослідження ґрунтуються на відповідях опитаних курсантів і студентів Національної академії Національної гвардії України під час проведення семінарів і / або вебінарів, присвячених просвітницькій діяльності щодо академічної доброчесності в освітньо-науковому просторі.

Аналітичне опрацювання анкет здобувачів вищої освіти дає змогу зробити відповідні висновки. Курсанти й студенти Національної академії Національної гвардії України мотивовані до навчання, зацікавлені в результаті свого навчання, готові до формування нових професійних навиків. Їм цікаві творчі завдання, які вимагають від молодих розумів креативного рішення, критичного мислення.

У цілому здобувачі вищої освіти чітко усвідомлюють, які факти є порушенням академічної доброчесності. Вони не ставлять за мету плагіювати, списувати, обманювати й т. д. Як видається, порушення академічної доброчесності трапляються через незнання правил якісного академічного письма. Дієвою санкцією за порушення академічної доброчесності курсанти й студенти вважають повернення роботи на доопрацювання (переписування належним чином), що, очевидно, передбачає доступне роз'яснення правил коректного письма.

Надмірне завантаження здобувачів вищої освіти може підштовхнути їх до академічного обману, але не становить серйозної значущості у вирішенні цієї проблеми. Нечіткі формулювання завдань, критерії оцінки також можуть змусити здобувачів звернути свої думки в інших джерелах. Тож науково-педагогічні працівники мають збалансовувати навантаження студентів й формулювати зрозумілі для них критерії оцінювання.

Ключові слова: академічна доброчесність, освітній простір, науковий простір, вища школа, плагіат.

Постановка проблеми. В епоху сучасних інформаційно-технічних можливостей інформація, зокрема навчальна й наукова, стала доступною, значно спростився процес використання й розповсюдження продуктів інтелектуальної власності. Роботу в бібліотеці вправно замінив Інтернет із його оперативністю та відсутністю кордонів обслуговування. Поняття авторського права постало надзвичайно гостро й принципово. Виховання етичних принципів у навчальній і науковій діяльності здобувачів вищої освіти й науково-педагогічних працівників – важливе завдання вищої школи, яке стало вагомим компонентом репутаційного іміджу закладу вищої освіти, його професорсько-викладацького складу та випускників. Академічна доброчесність як комплекс етичних вимог до учасників освітньо-наукового процесу має стати безпринципним чинником, який не дозволить толерувати факти порушення порядності в освітньо-науковому просторі закладу вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Поняття «академічна доброчесність» потрактовано в статті 42 Закону України «Про освіту» [1], де також обґрунтовано правила дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними, науковими працівниками й здобувачами вищої освіти; наведено види порушень академічної доброчесності; описано відповідальність (способи покарання) за порушення академічної доброчесності; представлено порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності. Розширений глосарій термінів та понять статті 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту» (від 5 вересня 2017 р.) репрезентовано у листі від 23 жовтня 2018 р. «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти» [2].

Правила дотримання академічної доброчесності в начальній і науковій практиках доречно увійшли в методичні рекомендації до написання наукових, зокрема кваліфікаційних, робіт здобу-

вачів вищої освіти різних закладів вищої освіти [3; 4; 5], силабуси навчальних дисциплін, редакційні політики наукових періодичних видань України [6; 7; 8] тощо.

В останніх наукових працях досліджено теоретико-методологічні засади антиплагіатної експертизи в контексті реалізації комплексних наукових тем, об'єктивізації якості представлення результатів досліджень у фахових та інших наукових виданнях [9]; ключові засади та методологію академічної доброчесності й антиплагіатної експертизи у Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького [10]; антиплагіатну стратегію експертизи наукових праць [11] і т. д.

Мета цієї статті – виявити (гіпотетичні) факти й причини порушення академічної доброчесності в освітньо-науковому просторі вищої школи на прикладі досвіду Національної академії Національної гвардії України та намітити шляхи профілактики й усунення відповідних порушень.

Виклад основного матеріалу. Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів, визначених Законом України «Про освіту», «Про вищу освіту» та іншими законами України правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання й провадження наукової діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та / або наукових досягнень [1; 2; 12].

Дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- посилання на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право й суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики й результати досліджень, джерела використаної інформації та власну науково-педагогічну діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами вищої освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання [1; 2].

Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання;
- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної, наукової діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації [1; 2].

Серед основних видів порушення академічної доброчесності визначено:

- академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження, та / або відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення їх авторства;
- самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;
- фабрикація – вигадання даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі чи наукових дослідженнях;
- фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;
- списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;
- обман – надання завідомо неправдивої інформації стосовно власної освітньої, наукової діяльності чи організації освітнього процесу;
- хабарництво – надання / отримання учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання / отримання коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;
- необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів вищої освіти [2].

У Національній академії Національної гвардії України традиційними стали семінари й / або вебінари для здобувачів вищої освіти, присвячені просвітницькій діяльності щодо академічної доброчесності в освітньо-науковому просторі. Підсумком цих заходів є письмове анонімне опитування як форма зворотного зв'язку, що дає змогу науково-педагогічним працівникам закладу вищої освіти вчасно реагувати на причини порушення академічної доброчесності в освітньо-науковій діяльності та намічати дієві шляхи профілактики академічної недоброчесності. Результати цього річного (2021–2022 навчального року) опитування показали, що здобувачі вищої освіти чітко усвідомлюють, які факти є порушенням академічної доброчесності й найбільшу нетерпимість, нетолерантність висловлюють щодо використання або перефразування чужої праці без належного оформлення посилань (45% опитаних), написання роботи «на замовлення» (29% опитаних) і запозичення чужого списку літератури (26% опитаних). При цьому 90,5% опитаних здобувачів освіти вперше списали під час навчання в закладі загальної середньої освіти й 7% стверджують, що жодного разу не списували.

Опитування здобувачів вищої освіти Національної академії Національної гвардії України дало змогу виявити причини можливого порушення норм академічної доброчесності: найчастіше курсанти й студенти (48% опитованих) припускають, що це зумовлено пошуком способу полегшити процес навчання; відсутністю навиків академічного письма, зокрема знань про правила посилання на джерела (42%); невпевненістю в правильності своєї думки, що спонукає до звіряння її з іншими (36%); браком знань про академічний плагіат (33%); великою кількістю письмових робіт, що становить перешкоду самостійному й добросовісному виконанню завдань (29%); бажанням мати вищу оцінку (29%); нецікавими завданнями (24%). Тож академічній недоброчесності сприяє надмірне завантаження здобувачів вищої освіти, брак знань щодо виконання поставленого завдання та толерантне ставлення до фактів відповідного порушення.

Запорукою дотримання засад академічної доброчесності в процесі розробки наукових робіт здобувачами вищої освіти, як видається, є чітке, послідовне, доступне формування навичок якісного академічного письма й відведення достатньої кількості часу на підготовку відповідного виду науково-навчального завдання. Довіру результатам перевірки наукової праці на унікальність / плагіат курсанти й студенти Національної академії Національної гвардії України висловлюють технічним засобам і компетентному фахівцеві (36% опитаних), лише компетентному фахівцеві вірить 31% опитаних і тільки технічній перевірці, що здійснюється за допомогою відповідних програм і серверів, – 19%. Мінімальний відсоток унікальності кваліфікаційної наукової роботи, на думку здобувачів вищої освіти, варіюється від 50% (36% відповідей) до 60% (36% відповідей). Отже, курсанти й студенти довіряють перевірку своїх наукових робіт викладачеві й не покладаються лише на технічний аналіз, вважаючи його допоміжним (первинним) засобом підрахунку відсотка унікальності.

Дієвими засобами профілактики академічної недоброчесності здобувачі вищої освіти вважають:

- 1) цікаві творчі завдання (64% відповідей);
- 2) роз'яснення правил дотримання культури академічної доброчесності (29%);
- 3) завдання із зрозумілими критеріями оцінювання й чіткими інструкціями до виконання (24%);
- 4) ознайомлення з особливостями академічного письма (24%);
- 5) не толерантне ставлення до порушень академічної доброчесності (14%);
- 6) помірна кількість письмових робіт (14%);
- 7) перевірка всіх письмових робіт на наявність плагіату (12%).

Здобувачі вищої освіти Національної академії Національної гвардії України мотивовані вчитися

й удосконалюватися, їм цікаві творчі нетрадиційні вправи, які вимагають від них креативного рішення, розвитку критичного мислення, – вони відкриті до нових знань і навичок. Чіткі, зрозумілі «правила гри» (навчання) вони приймають і готові за ними «грати». Надмірна кількість завдань, звісно, ускладнює процес виконання завдань, але не становить значної перешкоди в процесі пошуку нестандартного креативного рішення під час виконання цікавого завдання, а отже, не є дієвим засобом профілактики порушень академічної доброчесності.

До списування (пошуку готових відповідей чи зразків виконання завдання в Інтернеті або звіряння з виконанням у інших джерелах, або консультування з одногрупниками й прохання в них допомоги тощо) здобувачів вищої освіти може підштовхнути:

- 1) нерозуміння способу виконання поставленого завдання – відповіло 45% опитованих курсантів і студентів;
- 2) наявність великої кількості завдань із різних дисциплін – 36%;
- 3) брак часу на виконання завдання – 31%;
- 4) лінощі – 26%;
- 5) відсутність чітко сформованих етичних норм академічної доброчесної поведінки – 26%;
- 6) нецікавий курс і / або нецікаве завдання – 24%;
- 7) викладач, який не буде ретельно перевіряти якість виконаної роботи, – 21%;
- 8) не впевненість у новизні, оригінальності відповіді – 14%;
- 9) необ'єктивність оцінювання – 10%.

Тож профілактикою списування можна вважати послідовне, зрозуміле курсантам і студентам формулювання завдань та помірну їх кількість. Теоретичний курс зазвичай можна зробити цікавим, а традиційні вправи ненудними. Спокуса списати, якщо здобувач освіти знає, що викладач не скрупульозно перевіряє роботи, звісно, лишається, але їй все-таки піддається невеликий відсоток студентів.

Здобувачі вищої освіти дієвими вважають такі санкції в боротьбі з академічною недоброчесністю:

- 1) повернення роботи на доопрацювання (50%);
- 2) повторне виконання завдання (45%);
- 3) відрахування із закладу вищої освіти (14%);
- 4) позбавлення стипендії / премії (9,5%).

Тож жорсткі способи покарання здобувачів вищої освіти, на їх думку, за академічний обман не надто результативні. Як видається, дієвими будуть засоби, що пояснюють правила дотримання академічної доброчесності.

Висновки і пропозиції. Здобувачі вищої освіти мотивовані вчитися, зацікавлені в результаті свого навчання, готові до нових звершень, до формування нових професійних навичок. Їм цікаві

творчі завдання, які вимагають від молодих розумів креативного рішення, критичного мислення.

У цілому курсанти й студенти Національної академії Національної гвардії України чітко усвідомлюють, які факти є порушенням академічної доброчесності. Вони не ставлять за мету плагиатувати, списувати, фабрикувати, фальсифікувати, обманювати й т. д. Як видається, порушення академічної доброчесності трапляються через незнання правил якісного академічного письма, невміння коректно оформити посилання й т. ін., тобто неусвідомлений плагиат. Дієвою санкцією за порушення академічної доброчесності здобувачі вищої освіти вважають повернення роботи на переробку, що, очевидно, передбачає доступне роз'яснення правил коректного, якісного письма.

Надмірне завантаження здобувачів вищої освіти може підштовхнути їх до обману, але не становить серйозної значущості у вирішенні цієї проблеми. Нечіткі формулювання завдань, критерії оцінки також можуть змусити курсантів і студентів звиряти свої думки в інших джерелах. Тож науково-педагогічні працівники мають збалансувати навантаження студентів й формулювати зрозумілі для них критерії оцінювання.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про освіту». Стаття 42. «Академічна доброчесність» (редакція від 21.11.2021). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2145-19#n613>
2. Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти (лист МОН України № 1/9-650 від 23.10.2018 р.). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>
3. Методичні рекомендації до написання й оформлення кваліфікаційної роботи здобувача першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Лінгвістичне забезпечення та комунікація» / уклад. : О. А. Ільченко. Харків : НА НГУ, 2021. 43 с.
4. Методичні рекомендації до написання і оформлення бакалаврських та магістерських робіт з української літератури: для студентів спеціальностей 035 Філологія (українська мова і література) та 014 Середня освіта (українська мова і література) / І. П. Галак, І. В. Григоренко, Л. В. Йолкіна, І. В. Савченко; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 62 с.
5. Методичні рекомендації щодо підготовки, оформлення та захисту бакалаврської роботи зі спеціальності «Публічне управління та адміністрування» / уклад. : Н. А. Липовська, К. В. Комарова, Т. М. Тарасенко. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2019. 52 с.
6. Інформація для авторів. URL : http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/kpu.pedagogy_journal_ukr.pdf
7. Інформаційний лист. URL : <http://academstudies.volyn.ua/index.php/humanities/avtoram>
8. Умови публікацій. URL : <http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/pedagogy/conditions>
9. Вергун А. Р., Ягело С. П. Антиплагиатна експертиза: програмне забезпечення, заходи та імплементація принципів академічної доброчесності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя : КПУ, 2021. Вип. 76. С. 89–94. Т. 1. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.76-1.16>. URL: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/76/part_1/18.pdf
10. Вергун А. Р., Ягело С. П., Стечак Г. М. Академічна доброчесність та антиплагиатна експертиза у Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького: ключові засади і методологія. *Медична освіта*. 2020. № 4 (89). С. 116–122.
11. Антиплагиатна стратегія експертизи декількох наукових праць: авторські алгоритми одноментної перевірки тез доповідей студентів та молодих вчених із застосуванням інтернет-ресурсів без втрати валідності / А. Й. Наконечний [та ін.]. *Медична освіта*. 2018. № 3 (79). С. 55–63.
12. Закон України «Про вищу освіту» (редакція від 01.01.2022). URL : <http://surl.li/bkxeu>

Ilchenko O. Academic integrity in the educational and scientific space of higher school

The article is devoted to identifying the facts and determining the causes of violations of academic integrity in the educational and scientific space of higher education in order to further identify ways to prevent and eliminate such non-compliance.

The urgency of the topic of academic integrity in the educational and scientific space of higher education is due to the need to take effective preventive measures to comply with the Law of Ukraine "On Education", "On Higher Education"; maintaining the reputational image of the institution of higher education.

The results of this study are based on the answers of the interviewed cadets and students of the National Academy of the National Guard of Ukraine during seminars or webinars dedicated to educational activities on academic integrity in the educational and scientific space.

Analytical elaboration of the questionnaires of higher education seekers allows drawing the appropriate conclusions. Cadets and students of the National Academy of the National Guard of Ukraine are motivated to study, interested in the results of their studies, ready to develop new professional skills. They are interested in creative tasks that require young minds to make creative decisions and think critically.

In general, higher education seekers are well aware of the facts that violate academic integrity. They do not aim to plagiarize, write off, deceive, etc. Violations of academic integrity appear to be due to ignorance of the rules of quality academic writing. Cadets and students consider the return of work for revision to be an effective sanction for violation of academic integrity, which obviously provides an available explanation of the rules of correct writing.

Excessive workload of higher education students can lead them to academic deception, but it is not important in solving this problem. Vague wording of tasks, evaluation criteria can also force applicants to compare their opinions in other sources. Therefore, research and teaching staff should balance the workload of students and formulate evaluation criteria that are clear to them.

Key words: *academic integrity, educational space, scientific space, higher school, plagiarism.*